

A KÉT SZENT ANTAL

Irodalomtörténeti, művészettörténeti, néprajzi és műemlék-leírásokban igen gyakran találkozhatunk a „Szent Antal” megjelöléssel, csak így, jelző nélkül, nem kevés félreértést-bonyodalmat okozva. Más szóval: a két Szent Antalt lépten-nyomon összekeverik -nem véltetlenül. Ennek okait-folyamatát szeretném számba szedni. A latin mondás: „*contraria iuxta se posita magis elucescunt*” (az egymás mellé helyezett ellentétek kölcsönösen kiemelik egymást) alapján párhuzamosan közlöm a különbségeket illetve hasonlóságokat és egyezéseket.

Remete Szent Antal

Valószínűleg Kr. u. 251-ben született, működési ideje a III–IV. sz. fordulója, tehát közel ezer évvel korábban élt a páduai szentnél. Hosszú életű volt, ezért ábrázolják többnyire nagy, ősz szakállal: több mint száz éves korában halt meg.

Működési helye: Egyiptom. (Ezért nevezik egyiptomi Szent Antalnak is).

Földi *maradványait* titkos helyükről Alexandriába, majd Bizáncba vitték, innen a kereszties háborúk idején dél-Franciaországba, La Motte aux Bois-ba kerültek. Ennek közelében alakult meg a későbbi St. Antoine, az antonita rend központi kolostora. (Reliquiáját őrzik a velencei S. Salvatore templom egyik oltárának reliquiariauma is: „*Reliquiae sancti Antony abbatis MDCCXXIX*”; a fölötté lévő oltárkép egyik alakja a remete szent).

Tulajdonképpen nem volt egy *rend*nek sem tagja, de mivel remetéket összegyűjtve az első monasztikus jellegű közösséget ő hozta létre: *Szent Antal apátúrnak* is nevezik és ritkán (Isenheim, Otranto; Velence: S. Giacomo di Rialto) így is ábrázolják: apáti fővegben és bottal, trónuson ülve.

Páduai Szent Antal

Páduai Szent Antal 1195-ben született Lisszabonban és fiatalon, 1231-ben halt meg a padovai Arcella kolostorban. Eredeti keresztnéve Ferdinánd, tudatosan választotta rendi nevéül, védőszentjéül Remete Szent Antalt – evvel már a synkretismus csirájában adva van.

É-Itáliában és Franciaországban *működött*.

Földi *maradványait* a padovai dóm („Il Santo”) kápolnájában őrzik. Halálát követő évben (1232) avatták szentté.

Szent Ferenc *rendjének* tagja volt, többnyire ilyen ruhában ábrázolják.

Ünnepe: jan. 17 („Téli Szent Antal”) (mindkét időpont napforduló közelébe esik).

A *keddi* és *pénteki* napnak -legalábbis a népi Remete Szent Antal kultuszban- jelentős szerepe van (lisztbenyúlási tilalom, ennek megszegői kapják meg a Szent Antal tüzeit), sokacok jan. 17-e előtti három *kedden* böjtölnek.

Az Anjou legendáriumban az Árpád-házi szentek és Szent Benedek után rögtön Remete Szent Antal legendája következik, sok képpel illusztrálva.

Már a *Legenda aurea*ban, s az ennek nyomán íródott magyar kódexekben olvashatjuk *legendáit* (látogatása Remete Szent Pálnál, a holló és kenyér csodája, gonosz lelkek kiűzése: a bizánci császárléány meggyógyítása, megkísértetése, ártatlanul felakasztott ifjú megoltalmazása, stb.)

Sok középkori Remete Szent Antal ábrázolás.

Remete Szent Antal ábrázolás található. Hazánkban főként az egykori antonita kolostorok kisugárzási területein (Szepesdaróc, Pozsony, Segesvár környékén és DNY-Magyarországon).

Ünnepe: jún. 13 („Nyári Szent Antal”) és minden *keddi* nap

Az Anjou legendáriumban nem szerepel, holott rend-, és kortársa Assisi Sz. Ferenc igen!

A *Legenda aurea*ban és a legkorábbi magyar nyelvű Debreceni kódexben (1519) még nincsen Paduai Szent Antal *legenda*. Először a *ferences* Temesvári Pelbárt, majd az Érdy kódex (1524-27) ír „Padway zenth Anthal confessor” életéről és csodáiról. Ezek – melyekre már Szent Bonaventura officiuma is utal – semennyire sem hasonlítanak a remete szentéire: az ún. számarcsoda, a beszélő csecsemő csodája, a halaknak prédikálás legendája, stb. (Magyarországi ábrázolásai: Nagyszombat, Eger, Andocs, Tápé, temetői kápolna egyik oltárképe, stb.).

Igen kevés középkori, XV–XVI. századi ábrázolása van. Még É-Itáliában, Padovában – síremlékén kívül – és környékén is, holott ugyanitt, ugyanebből a korból sok Assisi Szent Ferenc és még több

Legkorábbi magyarországi középkori ábrázolása az ún. berni diptychon (III. Endre házioltárkája az 1290-es évekből, esetleg a keszthelyi ferences templom XIV. század második feléből származó freskója¹; Kassa, Dóm, 1440-50, Felső-Erdőfalva, XVI. század első negyede.

¹ Miklósi Sikes 1995. 69.

Az élettörténeti adatokból következik, hogy 1232 előtti *Szent Antal* adatok, ábrázolások biztosan csak a remete szent-re vonatkozhatnak, az ezt követők jó része is még.

Soha nem lett belőle „állami védőszent”.

*Tűzoltók, kéményseprők, mészárosok, kósárfonók, harangöntők, stb.*² védőszentje. Főleg azonban egy betegséggel, az ún. Szent Antal tüzével kapcsolatban emlegetik (mint ráadót és mint elvevőt egyaránt). *Háziállatok* védőszentje.

Jellegzetes attribútumai. A T, fordított L (tau-) alakú bot (mankó, vitorlarúd); a tűz (tűznyelv, fáklya, láng, kezében égő tűz, mellette lévő lángoló kezű beteg, lábainál égő tűz, stb.) valamilyen formában majd' mindegyik ábrázolásán előfordul: (1-2. kép) Szardíniai népmesékben tüzet megszerző kultúrherosként jelenik meg.³ A legenda szerint a remete-szerzetesek templomában a még Remete Szent Antal gyújtotta lámpások azóta is égnek (ÉrdyC). Ugyanitt a fejezetet záró imádság részlete:..., „Úr Isten, ki mindennek engedsz Szent Antal confessornak esedezésére, *halálus tyzet* megennyhíteni és el távoztatni és szegény kóroknak beteg testükben

A barokk kortól kezdve egyre inkább megszorodnak a paduai szenttel kapcsolatos különféle kultuszok és ábrázolások, előbb háttérbe-, majd szinte teljesen kiszorítva a remete szentet. Népszerűségét legjobban az bizonyítja, hogy a legtovábbi, csöböröcsöki (Besszarábia) magyar szórványban 1767-ben naponta kétszer énekelték a templomban Pádúi Szent Antal responsumát – magyarul.

A lepantói ütközetben (1571) és Oran visszafoglalása (1732) során neki tulajdonított csodás segítség következtében *barokk* ábrázolásokon (Pécs, Dunaföldvár, Zimony) hadvezéri, admirálisi öltözékben láthatjuk.⁴

Jóságpatrónus (D-Magyarországon, újtűz gyűjtással egybekötve).

A páduai szentet általában fiatal emberként, karján a gyermek Jézussal, kezében liliummal *ábrázolják* (ünnepe körül nyílik, gyakori népi neve éppen ezért Szent Antal lilium).

² Dedek Crescens, 1900 I. 66-69.

³ Calvino 1956, 958-960 és 1030.

⁴ Szilárdfy 1997. 27.

künnyebséget adni” (méltóztass), és mindjárt átvitt értelemben is: „...tégyminket az ő szentséges érdemeinek miatta *pokolnak gyújtó tűzétől* megszabadultatnunk”.

Itt emlékeztetnék arra, hogy az ún. *Szent Antal tüze* betegség legelterjedtebb (és legarchaikusabb) gyógyítása *tűzzel* történik (rácsiholás, szentelt gyertya, füstölés, stb.).

Alpári (Csongrád m.) adat szerint⁵ a rácsiholás közben, ráimádkozás gyanánt az

A hazai sokacok Remete Szent Antalt Ognjeni Antun-nak (*Tüzes Antal*) nevezik,

Legállandóbb *ikonográfiai jegye* a disznó(k) valamint a kezében, botján ill. övéen lévő csengő (tintinnabulum). A disznó attribútumnak több magyarázata ismeretes: „bűnbak”, aki átveszi az „ignis gehennalis”-t (vö. az újszövetségi történetek a démonok disznókba üzéséről!). (3. kép) Más magyarázat szerint az ún. „antoniták disznáját” jelképezi (a szerzeteseknek ajándékozott, különleges „jogállással” rendelkező disznók). Európa nagy területein január 17. a disznópásztorok ünnepe (*jószág*-, és *vetőgabona* megáldása⁶), ná-

de már pl. (újabb keletű?) hagyomány szerint a gyógyítás után 9 kedden Pádúai Szent Antal perselyébe kell pénzt dobni.

„Üdvözlégy ó égi szentség,

Pádúai Szent Antal” kezdetű ... ének szövegét mondják el. Különböző más betegségekre való ráolvasásokban-ráimádkozó szövegekben is gyakran szerepel a pádúai szent.

két Zala megyei községben (Kallósd, Szécsisziget) viszont már Pádúai Szent Antalt nevezik *Tüzes Antalnak*⁷ Ugyanígy a nagyszombati barokk Szentháromság szobron Pádúai Szent Antalt ábrázolják lábainál lángnyelvekkel.⁸

A Balkánon és Dél-Magyarországon (főleg délszláv közösségekben a jószág (csikó, borjú, baromfi, malac) megáldása Pádúai Szent Antal napján történik s az ekkor gyújtott *újtűzet* – melynek füstjén preventív céllal átvezetik a jószágot – nevezik *Szent Antal tüzé*nek. Ezekből az állatokból *ferences* kolostoroknak is ajándékoznak.⁹ Gyergyócsomafalván a havasra kihajtandó marhákat láncon léptetik át: „Legyetek olyan erősek, mint a vas, tartsatok össze, mint a lánc, s Pádúai Szent Antal őrizzen meg a vadállatoktól”.¹⁰

⁵ Bosnyák S. gyűjtése, baráti segítségét ezúton is köszönöm.

⁶ van Gennep, 1925. tom. II., 132-165.

⁷ Bálint 1977. I. 451

⁸ Ezt az adatot dr. Szilárdfy Zoltánnak köszönhetem.

⁹ Bálint 1977., I. 436 .

¹⁰ Bálint 1977. 438

lunk ez csak Ercsi és Tököl délszláv lakosai körében ismert¹¹ Horvátoknál és szlovéneknel egyik neve: Sv. Antun pres-čikav (Disznós Szent Antal).

A szlovéniai Ivanjkovciban út melletti szentképes oszlop egyik -napjainkban készült- primitív freskóján Remete Szent Antal látható, idős emberként, egy barlang előtt. A kezében lévő bot *nem* T alakú s körülötte birka, liba és disznó látható, öltözeke pedig félreismerhetetlenül ferences kázmza. (Itt tehát alakja keveredik a jószágpátrónus ferences szentével).

Szkhárosi Horváth András gúnyolódó versétől:

„Az kinek elvész disznaja, malaca
Az pásztorságot Szent Antalnak adja”
– már csak egy lépés az állatbetegségek gyógyítójáig. A magyar népi orvoslásban a *sértésorbáncot* is Szent Antal tüzének nevezik!

„Nagy idő” elleni és *vetések* védelmére elmondott imádságokban Remete Szent Antal mellett

Ábrázolásain és a legendákban gyakran szerepel a *kenyér*: Remete Szent Pál és Sz. Antal találkozásakor a holló kétszeres adag kenyeret hoz (5. a., b. kép); remeteségében Szent Antal csak naponta egyszer evett kenyeret (Debreceni kódex), az egyik egyiptomi kolostorban a frátereknek két oroszán hozott naponta „nagy szépségű fehér kinyeret” (Érdy Kódex – vö. a hajdani pék cégekkel!). A magyar néphagyomány szerint Remete Szent Antal nagyon szeretete a lány kenyeret: sőt ő is Szent Antal tüzeben szenvedett, ezért ment el a pusztába. Ismeretes, hogy Saint

Itt csak utalnék jószágvész idején tett fogadalomból épült Páduai Szent Antal kápolnáinkra, mert mindezzel kellőképpen jellemeztük a páduai szent jószágpátrónus voltát is.

A synkretizmusnak igen szép, és tanulságos példája, hogy a Hőgyész-Csicsói kápolna barokk Remete Szent Antal szobrát (4. kép) a környékeliek már régóta *Szent Vendel*ként tisztelik.

Páduai Szent Antal is előfordul¹²

A szegényeknek szánt *Szent Antal kenyere* viszont már a paduai szent kultuszához kapcsolódik. Mégis a bajai fe-

¹¹ Bálint 1977, I-II.

¹² Kallós 1966, 156, Bálint 1977, 1450

¹³ Bálint S. 1977, 1438

Antoineban a Szent Antal tüzeben megbetegedettek néhány napos böjt után anyarozs-mentes gabonából készült kenyeret kaptak enni.

Holott a *kemence*, a kenyérsütés mozzanatai és eszközei szorosan kötődnek a néphagyományban is Remete Szent Antalhoz (6. kép) ill. a Szent Antal tüze gyógyításához (lisztel, kenyér aljáról kapart pirított lisztel, kemence-tapasztás porával hintik a beteg testrészt. A kemence melegétől kipirult arcra is mondják: „kiverte a Szent Antal tüze”. Mindebből érthető, hogy a *tűzoltók*, *kéményseprők* és *hajósok* (ld. T-kereszt vitorlarúdként értelmezése; eleven kultusza Velencében, Genovában) is *védőszentjükként* tisztelték. Legtöbbet azonban egy *emberi-, és disznóbetegség*-gel az ún. Szent Antal tüzevel és a sértes orbáncsal kapcsolatban emlegetik Remete Szent Antalt. Ismét a Debreczeni Kódexet idézve: a pusztában „az hozzá menő kórokat meg gyógyítja vala”, földi maradványainál is *csodás gyógyulások* történtek: „kórok, betegek oda mennek vala, mind meg vigasznak vala” (Érdy Kódexet). A *Legenda Aurea* szerint *translatio*jakor Efesusban, Calce-donban, Bizáncban történtek *csodás gyógyulások* (Justinianus császár Sophia leánya).

Vizont érdemes ezt összevetni Remete Szent Antal kegyhelyeken és ábrázolásokon látható *végtag* (kéz, kar, láb) offerekkel, ami az ún. Szent Antal tüze leggyakoribb előfordulási helyeivel jól magyarázható.

Főleg Szlovéniából ismerjük¹⁴, hogy Remete Szent Antal kegyhelyein *házasulandó leányok* *kérőért* könyörögnek.

rences templom kórusfaragványain a paduai szent mellett *kemence*, *sütőlapát*, *szénvonó* látható.¹³

Paduai Szent Antal is a *hajósok* védőszentje.

Nevéhez fűződő *csodás gyógyulásokra* már Szent Bonaventura „Si quaeris miracula” kezdetű officiuma utal:

„az elveszett tagot, vagyont ifjú és agg visszanyerik”.

Ugyanígy az Érdy Kódex is tudósít beteg kéz-láb, ill. levágott lábú legény gyógyulásáról.

Tömörkény írja:¹⁵ „Itt nálunk az alsóvárosi templomba szokás lejárni Páduai Szent Antalhoz... aki ilyenkor (t.i. kedden d.e.) megy, annak *vőlegényt* *szerez* bizonyosan, még ezen a farsangon Szent Antal”.

¹⁴ Kuret, Niko Praznicno leto slovencev I-IV. Celje, 1970

¹⁵ Szegedi Napló, 1899, 29. sz. Id. Bálint S. im. 1977, 1450

A két szent Antal szinte egyetlen közös vonása a *kétarcúság* (ambivalencia): mindketten segítő-gyógyító szentként szerepelnek, de adott esetben büntető, betegséget ráadó hatalmasságok is lehetnek. Erre már Avaloni Szent Hugó életrajzának egyik részlete is utal,¹⁶ de idézhetnők Rabelaist,¹⁷ vagy Erasmus Colloquia-inak azt a részletét, ahol két franciskánus (!) és a fogadós beszélget arról, hogy Remete Szent Antal vigyáz a kondára, de ha nem adják meg neki a kellő tiszteletet, akkor megharagszik.¹⁸ Nem hagyható figyelmen kívül a német nyelvterületen használt 'Antoniusrache' kifejezés sem.¹⁹

Könnyen azt hihetnők, hogy csak a gazdag népi képzeletvilágban zajlik ez a synkretizmus. S ez sem véltetlen: Bálint Sándor írja,²⁰ hogy a bosnyák ferencesek *tudatosan* – valljuk meg, sikerrel – törekedtek a két szent kultuszának összeolvasztására. Valójában azonban számos és korai synkretizmust észlelhetünk a „magas” művészetekben, a „hivatalos” egyházi alkotásokban is: itt most a két Szent Antal közötti magaskultúrabéli összefonódásokból mutatnék be néhányat.

A remete szent egyes, említett attribútumai nem tekinthetők egészen specifikusnak:

a *T-alakú bot* – valószínűleg a kampós pásztorbotot megelőző, kora középkori püspöki, apáti jelvény²¹ – látható többek között a lőcsei (1450–1507; 7. kép) ill. a szepeshelyi templom (1470–1780) Alamizsnás Szent Jánost ábrázoló oltárképén is. Ugyanígy a maribori (Szlovénia) dóm szentélyének egyik szobra Fülöpöt ábrázolja, kezében T-alakú kereszttel.

Nemcsak Remete Szent Antalt, hanem a paduai szentet is ábrázolják kinyújtott kezében tartott *tűzlánggal*. (Bálint S. szerint²² ez a Jn. 8:12 – „Én vagyok a világ világossága” – alapján Jézus szimbólum, t.i. a Kisded helyett tartja kezében a lánggot?) Így a Vatikáni képtár egy XVI. századi Paduai Szent Antal festményén, a római Ara coeli templom kegyképén (másolata Bucsuszentlászlón!), XVII. századi rézmetszeten.²³

Hasonló láng látható Ferreri Szent Vince dominikánus hitszónok kezében Bellini (?1430–1516) festette oltárképén (1465) a velencei SS. Giovanni e Paolo bazilikában, valamint Andrea da Murano (?1463–1504)²⁴ oltárképén is. (Ferreri Szent Vince a *téglaégetők* és *lázas betegek* védőszentje volt!)²⁵

A velencei S. Francesco della Vigna ferences (!) templom Szent Bernát kápolnájában Salviati (Giacomo della Porta, kb. 1540–1602) Vergine con Bambino oltárképén a jobb oldali mellékalak Szent Bernát, a bal oldali Remete Szent Antal, szokásos attribútumaival, de *ferences csuhában*. Ezen kívül még több velencei (oltár) ké-

¹⁶ „Illésnek ez az eredményekben és szentségben kiváló utóda... Illés szokása szerint az ellenállókat ugyanavval a tuzzal büntette, mint amelyiket a könyörgök szavára eloltott”.

¹⁷ Gargantua, 1533.

¹⁸ Rotterdami Erasmus 1967, 93.

¹⁹ E. Grabner ugyan megpróbálja – erőltetetten – ezt másként, a 'Rauch' szóból eredeztetni. 1963., 77-95.

²⁰ Bálint 1977 I. 436

²¹ Trogmayer 1993. 303-311.

²² Bálint 1977, I. 446.

²³ Paduai Szent Antal solosmája, Nagyszombat, 1675. A képet ld. Farkas-Kerny 1995, 55.

²⁴ A muranoi S. Pietro Martire templomból került a velencei Accademia-ba, Cat. No. 82. (XXIII. terem)

²⁵ Erre az összefüggésre Szilárdfy Zoltán hívta föl figyelmemet, ezúton is köszönöm.

pen láthatjuk a remete szentet Assisi Szent Ferenc ill. Páduai Szent Antal társaságában. (Így pl. a S. Salvatore templom bal oldali mellékhajójának egyik, Palma Giovane festette oltárképén Keresztelő Szent János-, és Assisi Sz. Ferencsel együtt).

A Szlovéniában igen erős Remete Szent Antal kultusz középkori gyökerei, emlékei még feltáratlanok, mindenesetre igen érdekes, hogy még az 1628-tól épült ljubljana *ferences* templom jobb oldali első mellékoltárán is bal oldalt a remete szent barokk szobra látható (a másik oldalon Szent Rókus).

Azt hiszem, ennyi elég a *complexio oppositorum* – az ellentétek összefonódása, összefüggése – bemutatására. A példák további szaporítása nélkül is látható, hogy a két szent alakjának, hagyományainak, attribútumainak és funkciójának contaminálódása a „magas” és a „mély” kultúrában egyaránt már elég korán elkezdődött, nyilván kölcsönösen hatva egymásra, s mára már sokszor kibogozhatatlanul összekeverve kettőjüket. Talán sikerült érzékeltetnem, hogy ennek a keveredésnek messzire nyúló gyökerei, hagyományai vannak az egyházi és a népi műveltségben egyaránt. Mégis, ha csak lehet, Szent Antalról szólván, igyekeznünk kellene tisztázni, és leírni, hogy a remete szentről vagy Padua szentjéről van-e szó.

Irodalom

BÁLINT Sándor

1977 *Ünnepi kalendárium I-II.* Szent István Társulat, Budapest.

CALVINO, I.

1956 *Fiabe italiane.* Torino.

DEDEK Crescens Lajos

1900 *Szentek élete.* Budapest.

VAN GENNEP, Arnold

1925 *Le culte de saint Antoine, ermite en Savoie. Actes et mémoires Congr. Hist. rel. Paris, oct. 1923.* Mâcon. tom. II. 132–165.

FARKAS Attila–KERNY Terézia szerk.

1995 *Páduai Szent Antal emlékezete.* Múzeumi Füzetek 3. Sümeg.

GRABNER, Elfriede

1963 *Das „heilige Feuer“.* Österreichische Zeitschrift für Volkskunde 17. 77–95.

KALLÓS Zoltán

1966 *Ráolvasás a moldvai és gyimesi csángóknál. Műveltség és Hagomány* 8. 137–158.

KURET, Niko

1070 *Praznično leto slovencev I–IV.* Celje.

MIKLÓSI SIKES Csaba

1995 *A dunántúli Szent Antal ábrázolásokról.* In: FARKAS Attila – KERNY Terézia szerk. *Páduai Szent Antal emlékezete.* Múzeumi füzetek 3. Sümeg, 67–102.

ROTTERDAMI ERASMUS

1967 *Nyájas beszélgetések.* Magyar Helikon, Budapest.

SZILÁRDFY Zoltán

1995 Páduai Szent Antal a magyar barokk művészetben. In: FARKAS Attila–KERNY Terézia szerk. *Páduai Sz. Antal emlékezete*. Múzeumi füzetek 3. Sümeg, tól-ig 21–28.

TROGMAYER Ottó

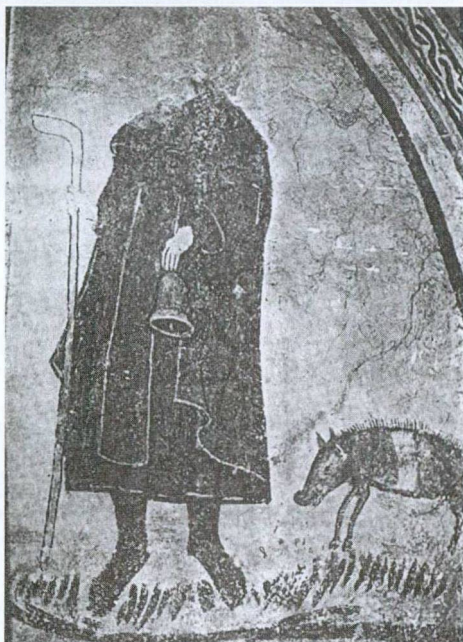
1993 Egy különleges főpapi jelvény Pusztaszerről. In: DANKÓ L., SZÉLL M., TAKÁCS J. szerk. *Dávid Katalin emlékkönyv*. Budapest, 303–311.

Grynaeus, Tamás

The Two St. Anthonys

In his study the author deals with the special features, differences and contaminations of the cults of St. Anthony the Hermit and St. Anthony of Padova. He brings examples from the Hungarian culture and from the European cultural history.

1. Remete Szent Antal. Csetnek (Štitník, v. Gömör vm.), ev. templom freskója a karzat DNY-i sarkában. XV. század (= Vida M., Comm. Hist. Art. Med. 1979/87-88,41)

2. Remete Szent Antal. Dénesfalva (Danišovce, v. Szepes vm.) 1525. Pozsony, Slov. Nar. Galeria. Bal lábánál disznó.

3. Zürichi ún. Veilchen Mester: Remete Szent Antal megkísértése. 1510 körül. Donaueschingen, Fürstenberg Samml. A térdeplő beteg ép kezét a disznóra teszi, beteg, égő kezét a szent felé nyújtja, akit éppen egy óras méretű ördög kínoz. A szent bal térdénél és a bal oldali disznó fülében is csengő látható.

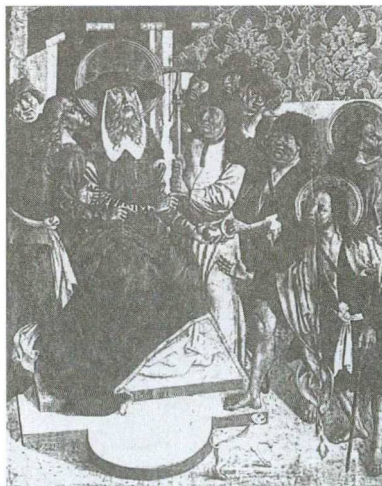

5. a-b. Remete Szent Pál és Remete Szent Antal találkozásakor a holló kétszeres adag kenyeret hoz csőré-ben. a., Anjou Legendárium b., Részlet a szepesdaróci (Dravce, v. Szepes vm.) volt antonita kolostor templom szentélyének Remete Szent Antal freskóciklusából. XIV. századi (Itt jegyzem meg, hogy a csőrében kenyeret hozó holló motívuma ismétlődött a pesti pálosok templomának / Egyetemi-, szemináriumi templom / XIX. századi, mára helyéről eltűnt öntöttvas kerítés-oszlopain).

4. A Hőgyész-Csicsó-i kegykápolna Szent Vendelként tisztelt barokk Remete Szent Antal szobra, a kereszten csengő, lábánál disznók. (Bálint Sándor fényképgyűjteményéből).

7. Alamizsnás Szent János alamizsnát ad. Lőcse, Sz. Jakab templom oltárképe (1450-1507). A T-kereszt itt utalhat Szent János szintén egyiptomi származására (Szilárdfy Z. értelmezése).

6. Remete Szent Antal megkísértése. A kép bal oldalán égő kemence, jobb oldalán füstölő.
 Michael Rentz (Renz, 1701-1758) és Joseph de Montalegre (sz. 1660 körül) munkája a XVIII. század első évtizedeiből, valószínűleg Nürnberg.